

Trade and Development Report 2024. Rethinking development in the age of discontent. OVERVIEW. (2024). United Nations. <https://unctad.org/publication/trade-and-development-report-2024>
Trade and inclusiveness. How to make trade work for all. (2024). World Trade Organization. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr24_e/wtr24_e.pdf

Yarmak, O. V., & Cherniayeva, A. O. (2020). Suchasni tendentsii rozvytku mizhnarodnoi torhivli ta hlobalizatsii [Current trends in international trade and globalization]. *Infrastruktura rynku*, (43), 35–38. <https://doi.org/10.32843/infrastruct43-7>

УДК 35:336.14
JEL Classification: O44
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-4-42-50>

ІНКЛЮЗИВНЕ ЗРОСТАННЯ ЯК НОВИЙ КРИТЕРІЙ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРІЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ АНАЛІЗУ

© 2025 ДОВГАЛЬ О. А.

УДК 35:336.14
JEL Classification: O44

Довгаль О. А. Інклюзивне зростання як новий критерій зеленої економіки: теорія та інструменти аналізу

Мета статті заключається у вирішенні актуального наукового завдання щодо розвитку теоретичних і практичних підходів до становлення зеленої економіки в різних країнах, розробка методики аналізу зеленого розвитку та зеленої інклюзивності окремих країн і груп країн. Методи дослідження – застосування теорії зеленої економіки та інклюзивного зростання, узагальнення інструментів аналізу рівня розвитку зеленої економіки та індексів, що вимірюють рівень інклюзивного зростання в країнах світу, спостереження, узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного, єдність логічного та історичного, а також кількісного та якісного підходів. Розкрито такі критерії зеленої економіки: висока якість людського та природного капіталів; високий рівень розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалів галузей економіки; ресурсоефективність та енергоємність галузей економіки. Аргументовано новий критерій зеленої економіки за сучасних умов – зростання добробуту населення, званий інклюзивним зростанням економіки. В умовах суспільної диджиталізації наголошено на важливості зростання доступності технологій та інтернету, показується зв'язок інклюзивності та технологічного розвитку, демонструється необхідність створення «диджитал-інклюзивності». Обґрунтовано інструменти розвитку зеленої економіки, до яких відносять: кліматичне регулювання, озеленення ланцюжків «виробництво-споживання», впровадження елементів поновлюваної енергетики, регулювання ринку зеленого фінансування та вуглецеве регулювання, стійка інфраструктура. Доведено, що інклюзивне зростання та перехід до зеленої економіки тісно переплетені та взаємопов'язані, що відображено в довгострокових стратегіях зеленого розвитку та особливостях розвитку інструментів зеленої економіки. Обґрунтовано висновок, що розрахунок індексів завдає напрям та висуває основні аспекти, які доцільно скоригувати з урахуванням національних цілей, стратегій та інтересів. При розробці програм використання природних ресурсів має бути створена екологічна політика, метою якої буде не лише досягнення певної цифри щодо ряду екологічних показників, виходячи з рекомендацій міжнародних організацій, а й зниження диспропорцій розвитку країн з урахуванням рекомендацій. При виявленні особливостей зеленого переходу країн необхідно додатково враховувати особливості енергобалансів країн, пріоритетні галузі для країни, особливості природи, ресурсний потенціал.

Ключові слова: зелена економіка, інклюзивне зростання, диджитал-інклюзивність, критерії зеленої економіки.

Бібл.: 25.

Довгаль Олена Андріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин та логістики, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: e.dovgal@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3219-9731>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/845494>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217603375>

Dovgal O. A. Inclusive Growth as a New Criterion for a Green Economy: The Theory and Analysis Tools

The aim of the article is to address a pressing scientific task concerning the development of theoretical and practical approaches to the establishment of a green economy in various countries, and to develop a methodology for analyzing green development and green inclusiveness of individual countries and groups of countries. The research methods include applying the theory of green economy and inclusive growth, generalizing analytical tools for assessing the level of green economy development and indices measuring the level of inclusive growth across countries, observation, generalization, moving from the abstract to the concrete, integrating logical and historical, as well as quantitative and qualitative approaches. The article identifies criteria for a green economy: high quality of human and natural capitals; high level of development of scientific, technical, and innovative potentials in sectors of the economy; resource efficiency and energy intensity of economic sectors. A new criterion for a green economy has been posited under modern conditions – the increase in the well-being of the population, known as inclusive economic growth. In the context of societal digitalization, the importance of enhancing the accessibility of technologies and the internet is emphasized, demonstrating the connection between inclusivity and technological development, and showcasing the necessity of creating «digital inclusivity». Tools for the development of a green economy have been validated, which include: climate regulation, greening of the «production-consumption» chains, implementation of renewable energy elements, regulation of the green financing market, carbon regulation, and sustainable infrastructure. It is proved that inclusive growth and the transition to a green economy are closely interwoven and interconnected, as reflected in the long-term strategies for green development and the peculiarities of developing instruments for a green economy. The conclusion is substantiated that the calculation of indices provides direction and highlights the main aspects that should be adjusted considering national goals, strategies, and interests. In developing programs for the use of natural resources, an ecological policy should be established, aimed not only at achieving a certain figure regarding a number of ecological indicators based on the recommendations of international organizations, but also at reducing the disparities in the development of countries in accordance with those recommendations. When identifying the peculiarities of the green transition of countries, it is necessary to additionally take into account the specifics of the countries' energy balances, priority sectors for the country, unique natural features, and resource potential.

Keywords: green economy, inclusive growth, digital inclusivity, criteria for a green economy.

Bibl.: 25.

Dovgal Olena A. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of International Economic Relations and Logistics, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: e.dovgal@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3219-9731>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/845494>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217603375>

Енергетична криза, геополітична нестабільність, реальна деградація довкілля, планомірне вичерпання природних ресурсів останніми роками значно вплинули на характер і темпи розвитку світової економіки. З кожним роком зростає вплив екології та клімату на соціально-економічний розвиток країн. Згідно зі звітом Міжурядової групи експертів зі зміни клімату понад 1 млрд осіб до 2050 року зазнають впливу кліматичних змін [6].

Незважаючи на безліч існуючих індексних методик оцінки зеленої економіки, аналітичних прогнозів щодо декарбонізації економіки країн і галузей, відсутні єдині підходи для аналізу зеленої економіки в різних країнах.

Враховуючи їх відмінності за основними соціально-економічними параметрами, розробка єдиних методів оцінки та підходів до регулювання зеленої економіки в різних країнах може сприяти вирішенню ключових питань її становлення в масштабі світової економіки.

Одне з перших, помічених світовою громадськістю, обговорення зеленої економіки було представлено в роботі Pearce D. W., Markandya A., Barbier E. «Blueprint for a Green Economy» («Проект створення зеленої економіки») у 1989 р. і мало екологічний характер [18].

Серйозних досліджень щодо концепції розвитку зеленої економіки не проводилося аж до 2000-х. Серед теорій, які сприяли розвитку та становленню зеленої економічної моделі в даний час, необхідно виділити: теорію сталого розвитку, яка вперше була розроблена в рамках великої дослідницької програми під назвою «Research for Sustainability» («Дослідження для сталого розвитку») [20]; концепцію низьковуглецевого розвитку, представлену в листопаді 1990 р. Міжурядовою групою експертів зі зміни клімату в доповіді «Перша доповідь МГЕЗК про оцінку зміни клімату», в якій наведено докази того, що зміна клімату відбувається внаслідок збільшення концентрації парникових газів в атмосфері внаслідок діяльності людини [7]; поняття «зеленого зростання», яке вперше з'явилося у 2005 р. на П'ятій міністерській конференції з навколишнього середовища та розвитку в Азійсько-Тихоокеанському регіоні в Сеулі, акцентує увагу на соціальних проблемах та їх взаємозв'язку зі зміною клімату [19].

Наукове осмислення «зелених» трансформаційних процесів у світі стали предметом досліджень багатьох зарубіжних учених (Biely K., Bowen A., Constanza R., Michael E. P., Smulders S.).

Окремі теоретичні, методологічні, методичні та практичні питання дослідження проблем роз-

витку зеленої економіки знайшли відображення у працях українських учених Галушкіної Т. П., Гарлицької Д. А., Маковоз О. С., Мамалиги В. О., Марченко О. І., Мірошніченко В. В., Потапенко В. Г., Скороход І. С. і багатьох інших [2–4].

Незважаючи на значну кількість публікацій, багато питань розвитку зеленої економіки залишаються предметом дискусій. Вимагають додаткового аналізу та опрацювання питання доцільності впровадження зеленої економіки в різних країнах, розробка методики аналізу зеленого розвитку та зеленої інклюзивності країн і груп країн.

Саме тому **метою роботи** є вирішення актуального наукового завдання щодо розвитку теоретичних і практичних підходів до становлення зеленої економіки в різних країнах, розробка методики аналізу зеленого розвитку та зеленої інклюзивності країн і груп країн.

Нині є безліч різних трактувань поняття «зелена економіка». Більша частина з них містить загальні риси.

Теорії зеленої економіки включають елементи екологічної стійкості та соціально-економічного розвитку. Об'єктами вивчення зеленої економіки виступають взаємозв'язки між економічним розвитком, соціальним благополуччям і екологічною стійкістю та принципи розробки інноваційних технологій, спрямовані на зниження екологічного навантаження, що стимулюють підвищення рівня життя населення [1].

Відповідно до термінології Програми ООН з навколишнього середовища, «Зелена економіка – результат підвищення добробуту людей та соціальної справедливості при суттєвому скороченні екологічних ризиків та екологічного дефіциту» [24].

Організація економічного співробітництва та розвитку трактує (ОЕСР) трактує це поняття так: «Зелена економіка – економіка або модель економічного розвитку, заснована на сталому розвитку та знанні економіки навколишнього середовища» [17].

Цільовими показниками зеленої економіки виступають показники енергоефективності, рівня викидів парникових газів в атмосферу та рівня інноваційного розвитку. Згідно з трактуванням ОЕСР цілями зеленої економіки є: відповідальне використання природних ресурсів, підвищення рівня енергоефективності, скорочення викидів діоксиду вуглецю (CO_2), скорочення викидів відходів [13]. Цілі зеленої економіки згідно з термінологією Програми ООН з навколишнього середовища – стимулювання інвестицій в інновації таким чином,

щоб виникали нові, більш стійкі джерела економічної активності та робочих місць, підтримка державою сталого, справедливого, прозорого управління економікою та суспільством [10].

Найбільші міжнародні організації визначають зелену економіку як новий тип економічної системи, який сприяє зміцненню взаємозв'язків між економічним розвитком, екологічною стійкістю та соціальним благополуччям через підвищення рівня енергоефективності виробництва, скорочення викидів відходів та CO_2 , стимулювання інвестицій в інноваційні галузі.

Таким чином, зелена економіка стає новим світовим трендом, що вивчається як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. Зелена економіка має трансдисциплінарний характер і постає як наука, що вивчає вплив негативних змін екології та клімату на економічне зростання та соціальний розвиток. Завданнями зеленої економіки є скорочення негативних змін клімату та екології через трансформацію моделей виробництва та споживання, перехід на новий технологічний уклад із використанням інноваційних технологій, підвищення якості людського капіталу. Принципами зеленої економіки виступають доступна освіта та охорона здоров'я, зниження негативного впливу на екологію та клімат, запровадження відповідального споживання, виробництва, елементів циркулярної економіки.

Економічний зміст зеленої економіки опрацьовується та трансформується внаслідок діяльності міжнародних організацій, регіональних об'єднань, урядів країн. Нині стратегії розвитку багатьох країн та об'єднань включають інструменти зеленої економіки. Економічний зміст зеленої економіки продовжує трансформуватися, набуває більш соціального забарвлення, відбувається зміщення поняття від екологічної економіки до економіки сталого розвитку та економіки замкнутого циклу. Проте розгляд зеленої економіки дуже неоднозначний і неоднорідний для різних країн, які мають свої особливості.

Уданий час зелена економіка розглядається більшістю розвинених країн як економіка, метою якої є зниження ряду екологічних показників, стимулювання зростання соціального благополуччя через здійснення переходу економік країн на нову стадію технологічного розвитку, що передбачає використання інноваційних, високотехнологічних виробництв, запровадження елементів циркулярної економіки.

Зелена економіка, точніше особливості регулювання інструментів зеленої економіки, у поточному розгляді є доцільними для впровадження здебільшого в розвинених країнах. Країни групи

ОЕСР пережили екстенсивне зростання економік, накопили достатню кількість капіталу, розвинули науково-технічну базу і значно підвищили середній рівень доходу населення для переходу до зеленої економіки.

Багато країн, навпаки, мають значні запаси природних ресурсів з досить слабкою науково-технічною базою та недостатньо розвиненим фінансовим ринком, з великою і швидкозростаючою чисельністю населення з низьким рівнем доходу, що робить зелену економіку в поточному розгляді недоцільною для впровадження. Стимулами для становлення зеленої економіки в країнах, що розвиваються, стали зростаючі екологічні проблеми, які істотно впливають на підвищення ризику енергетичної бідності, зростання безробіття та зниження рівня життя більшої частини населення за рахунок зниження доступності базових благ.

Становлення зеленої економіки у країнах відбувається поетапно, насамперед становлення зеленої економіки відбувається в галузях, найбільш схильних до зазначених ризиків, потім – в інших галузях, значний вплив на процес становлення зеленої економіки надають обмежувальні заходи екологічного та кліматичного регулювання розвинених країн.

У даний час спостерігається прискорене становлення зеленої економіки в різних країнах, більшістю країн встановлені цілі досягнення вуглецевої нейтральності економіки; впровадження інструментів зеленої економіки в національні господарства здійснюється поступово віднесенням продовольчої безпеки до поняття «зеленої» економіки, раціоналізацією «зеленої» економіки (спроба знайти економічну вигоду в «зеленому» переході), створенням «зелених» двосторонніх і багатосторонніх угод з урахуванням особливостей та інтересів кожної країни, раціоналізацією та екологією.

Перспективними напрямками для розвитку зеленої економіки в планах і стратегіях більшості країн стало скорочення енергетичної бідності за рахунок впровадження нових технологічних рішень, зростання зайнятості населення в нових наукомістких галузях, використання «зелених» технологій зниження ризиків низької доступності базової інфраструктури для населення, тісне переплетення поняття загальної доступності благ для населення.

У першу чергу країни потребують доступного фінансування розвитку соціального капіталу, базової інфраструктури, тому новим критерієм та об'єктивною передумовою становлення зеленої економіки в сучасних умовах є зростання доступ-

ності благ для населення, яке називається *інклюзивним зростанням економіки*.

Теорії з моделей економічного зростання «для всіх», або моделей інклюзивного зростання, стали популярними на початку XXI ст. Основи теорії було закладено в міжнародних організаціях, таких як Світовий Банк, ОЕСР, Міжнародний валютний фонд. 2008 року почали видаватися звіти та доповіді, в яких фігурують поняття «інклюзивність», «інклюзивне зростання» та «зелена інклюзивна економіка».

Дослідниками Світового Банку вперше запроваджуються нові терміни: «обмеження зростання» – так звані «вузькі» місця, чи обмеження в окремих галузях економіки, подолання яких дозволять прискорити досягнення інклюзивного зростання; «продуктивна зайнятість» – джерело інклюзивного зростання країни [8].

У роботі вчених зі Світового банку 2009 р. було проведено дослідження обмежень інклюзивного зростання для окремої країни. Інклюзивне зростання пов'язують зі зниженням рівня безробіття та бідності, зростанням доступності ринку праці та підвищенням продуктивності праці за рахунок розвитку людського капіталу [15].

Дослідниці (Ianchovichina E., Lundstrom S.) розглядають обмеження інклюзивного зростання в Замбії – країні, що розвивається, з низьким рівнем соціально-економічного розвитку. Критеріями для відбору обмежень інклюзивного зростання стали профіль зайнятості бідних верств населення, природно-ресурсний потенціал та економічний профіль розвитку галузей країни. У дослідженні Світового банку вперше визначено обмеження інклюзивного зростання окремої країни з урахуванням особливостей природно-ресурсного капіталу. Проте рекомендації дослідниць обмежуються переорієнтацією на несіельськогосподарські сегменти економіки, створення політики рівності можливостей.

У 2004 р. Glaeser E. L. та інші в дослідженні також зазначили, що чим бідніша країна, тим важливішим є розвиток компонентів людського капіталу, що згодом підвищить інституційну привабливість країни, сприятиме економічному зростанню та підвищенню макроекономічної стабільності, а згодом це призведе до скорочення показників бідності та нерівності доходів [11].

Дослідження МВФ, проведене у 2013 р., акцентоване на вимірі інклюзивності економічного зростання для країн, що розвиваються. При цьому інклюзивне зростання розуміється як зростання доступності благ економіки для найбільш бідних верств населення. Макроекономічна стабільність, людський капітал і структурні зміни

визнані ключовими детермінантами інклюзивного зростання на ринках, що розвиваються. З точки зору структурних змін і глобалізації відкритість торгівлі та прямі іноземні інвестиції сприяють інклюзивному зростанню, при цьому потенційно позитивну роль відіграє фінансова відкритість. Рух вгору ланцюжком створення доданої вартості в експорті товарів і послуг також сприяє інклюзивному зростанню економіки [5].

Ряд дослідників вважають, що зростання прямих іноземних інвестицій та відкритість торгівлі, використання виробничого потенціалу для диверсифікації економіки країни сприяють інклюзивному розвитку країн. Вивчаючи країни з низьким рівнем прибутку, Hausmann R. виявив таку закономірність, що з країн із невеликими внутрішніми ринками структурна трансформація передбачає диверсифікацію експорту, оскільки доступом до зовнішніх ринків дозволяє країнам реалізувати економію зі допомогою масштабу. При цьому необхідно враховувати виробничий потенціал країни в нових галузях після попереднього аналізу структури виробництва країни. Завдання держави, згідно з дослідженням, включає створення стимулів для залучення приватних інвестицій і постачання необхідних для виробництва суспільних благ [14].

Згідно з дослідженнями групи з питань розвитку Світового банку у 2001 р. емпіричні дані показують, що жодна країна не змогла досягти значного зростання доходів і скорочення бідності без структурної трансформації та диверсифікації економіки [9]. В ОЕСР під інклюзивним економічним зростанням розуміють рівні можливості всім, зокрема й у розподілі благ від інклюзивного економічного зростання [23].

У 2008 р. створено спеціальну комісію, метою якої є сприяння інклюзивному зростанню та розвитку країн – членів ОЕСР, намагання стати майданчиком для бізнесу та наукової спільноти. В ОЕСР вперше пов'язали поняття «інклюзивний розвиток» і поняття «стійкий розвиток». Для переходу до інклюзивної економіки зростання Комісія ОЕСР пропонує орієнтуватися, зокрема, і на пункти з Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року. Не тільки в ОЕСР розглядали інклюзивність з урахуванням аспектів сталого розвитку, у 2012 р. дослідники Світового банку проаналізували проблеми та перешкоди при переході до зеленої економіки в країнах, що розвиваються. У звіті відображено взаємозв'язок деяких аспектів зеленої економіки та інклюзивності [16].

Низка дослідників особливу роль в інклюзивному розвитку відводять державі. Інклюзивність державної політики та управління розглядається

як інструмент підвищення якості життя населення. Дж. Е. Стігліц у своїх працях підкреслює взаємозв'язок між соціальною нерівністю, вирішенням соціальних проблем та економічним зростанням. Під інклюзивним розвитком він розуміє підвищення доступної освіти та охорони здоров'я для населення, вважаючи, що посилення інклюзивної складової в державній політиці дозволить підвищити продуктивність і якість праці, що призведе згодом до якості. Д. Аджемоглу та Дж. А. Робінсон дають визначення інклюзивності як надання рівного доступу до благ для всіх членів суспільства, незалежно від соціального статусу, рівні права, можливості особистісного зростання та економічні мотивації. Вчені наголошують на важливості використання інклюзивного аспекту в державній політиці, оскільки відсутність інклюзивних інститутів веде до стагнації та затяжних економічних криз.

У рамках звіту Світового економічного форуму (WEF) концепція інклюзивного зростання та інклюзивного розвитку розглядається як економічне зростання, яке є результатом підвищення суспільної залученості до виробничого процесу. У дослідженнях WEF особлива увага приділяється аспекту суспільної диджиталізації, вперше наголошується на важливості зростання доступності технологій та інтернету, показується зв'язок інклюзивності та технологічного розвитку, демонструється необхідність створення «діджитал-інклюзивності» [21].

Завдяки інклюзивним (доступним) для всіх інноваційним технологічним винаходам (бюджетна техніка, повсюдний доступ в інтернет і стабільний мобільний зв'язок) людям з найбідніших верств населення стануть доступні багато онлайн-сервісів, у тому числі й онлайн-медицина, онлайн-навчання, що позитивно вплине на розподіл суспільних благ.

Таким чином, поняття «інклюзивність» давно вже вийшло за межі соціального аспекту економіки, інклюзивна економіка торкається всіх аспектів життя суспільства, інклюзивне зростання безпосередньо пов'язане з низкою екологічних, соціальних та економічних аспектів, а поняття зеленої економіки та інклюзивного зростання тісно переплетені. Під «інклюзивним зростанням» розуміють зростання добробуту населення, зростання доступності основних благ для населення, незалежно від рівня доходу. Тобто, інклюзивне зростання виступає новим критерієм зеленої економіки.

Іншими критеріями зеленої економіки є:

- ✦ *екологічний критерій* – висока якість природного капіталу, ресурсомісткість і ресурсоефективність галузей економіки;

- ✦ *економічний критерій* – високий рівень розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалів галузей економіки;
- ✦ *соціальний критерій* – висока якість людського капіталу.

Відповідно до виявлених критеріїв зеленої економіки до її загальних індикаторів належать такі групи: доступність та висока якість послуг охорони здоров'я та освіти для населення; високий рівень інвестиційної привабливості економіки та високий рівень науково-технологічного розвитку; низький рівень екологічних збитків; доступність базових послуг для населення (чиста вода, чиста санітарія, доступний інтернет, здорове харчування, доступне житло).

Зелена економіка – економіка, цілями якої виступають не лише зниження екологічних збитків, інноваційно-технологічний розвиток галузей і підвищення якості людського капіталу, а й надання рівних можливостей і доступу населення до сталої інфраструктури. Масштабність кліматичних змін, їхній всеосяжний характер пояснюють доцільність вироблення єдиних підходів при розробці та регулюванні інструментів зеленої економіки. Це зумовлює доцільність удосконалення методик розрахунків індексів зеленої економіки для аналізу її впровадження в різних країнах світу.

При побудові національних стратегій розвитку спеціалісти стикаються з проблемами пошуку нових джерел економічного зростання з урахуванням особливостей впровадження інструментів зеленої економіки. Економічні показники, такі як ВВП на душу населення або валовий національний дохід (далі – ВНД), не до кінця відображають реальну ситуацію в країні, оскільки не враховано фактори виснаження природних ресурсів країни, якість людського та природного капіталів.

Для проведення аналізу впровадження інструментів зеленої економіки необхідні показники та індекси, що дозволять оцінити виявлені екологічні, економічні, соціальні та інклюзивні критерії зеленої економіки.

У даний час існує безліч індексів, що дозволяють проаналізувати рівень розвитку зеленої економіки в країнах, та індексів, що вимірюють рівень інклюзивного зростання в країні. Основними серед них є:

- 1) Індекс істинних заощаджень, скоригований на чисті накопичення (далі – *NAS*), розраховуються за формулою: $NAS = (GNS - Dh + CSE - \sum Rn,i - CD) / GNI$, де *GNS* – валові внутрішні заощадження; *Dh* – знецінення основного капіталу; *CSE* – поточні витрати на освіту (інвестиції в людський капітал);

Rn,i – рента від використання природних ресурсів (виснаження ресурсів); *CD* – збитки від викидів CO_2 ; *GNI* – валовий національний дохід.

Індикатор було запропоновано Д. Пірсом і Дж. Аткинсоном у 1993 р., 2000 р. він був розвинутий фахівцями Світового банку [25].

- 2) Глобальний індекс зеленої економіки. Усього взято 20 показників, які поділені на чотири групи: зміна клімату, економічно ефективні сектори, ринки інвестицій, довкілля. Дані для розрахунку індексу ґрунтуються на соціологічному опитуванні, використовується бальна експертна оцінка. Нормалізація показників, відсоткові значення агрегують у бали, потім становлять рейтинги по країні.
- 3) Індекс заходів щодо охорони навколишнього середовища, або Індекс екологічної результативності *EPI*, був створений для доповнення Цілей розвитку тисячоліття ООН. Включає 25 індикаторів, які враховують дві характеристики: якість довкілля та життєздатність середовища. Дозволяє оцінити вплив змін довкілля на здоров'я населення.
- 4) Індекс стійкості довкілля *ESI*, передував індексу *EPI*.
- 5) Екологічний слід. Розрахунок екологічного сліду від споживання окремих продуктів в гектарами землі.
- 6) Індекс реального прогресу (*GPI*) був винайдений Дж. Тобіном у 1972 р., є індикатором економічного благополуччя на основі корекції ВВП для врахування економічних і соціальних факторів. Розрахункова формула: $GPI = A + B - C - D + I$, де *A* – споживчі витрати, скориговані з урахуванням розподілу доходів; *B* – цінність неринкових послуг, які підвищують добробут; *C* – індивідуальні витрати захисту від погіршення екологічної обстановки; *D* – ціна деградації природного середовища та виснаження невідновлюваних ресурсів; *I* – збільшення капіталу та баланс міжнародної торгівлі.
- 7) Індекс зеленого зростання (далі – *GGI*). Перший зведений індекс, що вимірює ефективність країни в досягненні цілей сталого розвитку. Показники взяті за чотирма аспектами: ефективне та стійке використання ресурсів, захист природного капіталу, зелена економіка та соціальна інклюзивність [13].
- 8) Індекс інклюзивного розвитку (*Inclusive Development Index – IDI*). Включає 12 індикаторів за трьома групами: економічне

зростання, інклюзивність і стійкість, по кожній групі окремо формується рейтинг. Увага акцентується на взаємозв'язку середнього рівня доходу населення та продуктивності праці та рівня доходу на національному рівні, у розрахунок індексу вплетено показник вуглеродомісткості ВВП [21].

Індекси можна поділити на дві групи: індекси розрахунку нового ВВП з урахуванням завданих збитків природному та людському капіталу та індекси з присвоєнням рейтингу країні на підставі порівняння індикаторів усередині індексу.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у даний час налічується більше сотні індексів зеленої економіки та інклюзивного зростання, більшість індексів найчастіше розглядають один або два аспекти зеленої економіки, або при розгляді всіх аспектів для розрахунків беруться комплексні показники, які вимагають проведення додаткових розрахунків.

Згідно з концепцією Програми ООН з навколишнього середовища існують три стовпи розвитку зеленої економіки, або три метрики зеленого прогресу: ступінь економічної трансформації до зеленого інвестування та економічного зростання; вимірювання сліду розвитку з урахуванням видобутку природних ресурсів та оцінка ступеня їх виснаження; вимір добробуту суспільства (доступ до базових ресурсів для забезпечення життєдіяльності).

Згідно із системою розрахунку ОЕСР по зеленому зростанню виділяють чотири групи показників: продуктивність навколишнього середовища, використання різних видів ресурсів і енергії (вуглецева, ресурсна та енергетична «продуктивність»), якість і доступність природних ресурсів, рівень антропогенного збитку навколишньому середовищу та його ризики, доступ населення до чистої питної води, чистки повітря, розвитку освіти, тарифи та податки, що сприяють зеленому переходу.

Розрахунок індексів задає напрям та основні аспекти, які доцільно скоригувати з урахуванням національних цілей, стратегій та інтересів. При розробці програм використання природних ресурсів має бути створена екологічна політика, метою якої буде не лише досягнення певної цифри щодо ряду екологічних показників, виходячи з рекомендацій міжнародних організацій, а й зниження диспропорцій розвитку країн з урахуванням рекомендацій. При виявленні особливостей зеленого переходу країн необхідно додатково

враховувати особливості енергобалансів країн, пріоритетні галузі для країни, особливості природи, ресурсний потенціал. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Довгаль О. А. Економічна політика переходу до зеленої економіки в умовах цифровізації. *Економічний простір*. 2025. № 199. С. 26–31. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.199.26-31>
2. Маковоз О. С. Зелена економіка як запорука сталого розвитку. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток* : монографія / За заг. ред. Л. Л. Калініченко. Харків : ФОП Панов А. М., 2018. С. 159–168. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1a47793a-f6ba-40b7-8087-cbd96419aba1/content>
3. Марченко О. І., Мамалига В. О. Зелена економіка: теоретичні аспекти. *Східна Європа: економіка бізнес та управління*. 2019. № 6. С. 535–541. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/2674/1/Marchenko.pdf>
4. Мірошниченко В. В., Тьорло В. О. Проблеми становлення «зеленої» економіки в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Економічні науки»*. 2018. Т. 3. Вип. 1. С. 83–88. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f11c654-cdb5-49af-a80b-5b86618027f6/content>
5. Anand R., Mishra S., Peiris Sh. J. Inclusive Growth: Measurement and Determinants. *IMF Working Paper*. 2013. Vol. 13. Iss. 135. P. 1–26. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781484323212.001>
6. Climate Change 2023: Synthesis Report. *IPCC*. URL: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_FullVolume.pdf
7. Climate Change 2024: Synthesis Report. *IPCC*. URL: <https://www.ipcc.ch/2024/>
8. The Growth Report Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development. *The World Bank. Commission on growth and development*. 2008. 198 p. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/df194a38-cb6f-5553-8fd8-e48a8a7c9574/content>
9. Dollar D., Kraay A. Growth is Good for the Poor. *Journal of Economic Growth*. 2002. Vol. 7. P. 195–225. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1020139631000>
10. Explore Green Growth. *Green Policy Platform*. URL: www.greengrowthknowledge.org/page/explore-green-growth
11. Glaeser E. L., La Porta R., Lorez-de-Silanes F. et al. Do Institutions Cause Growth? *Journal of Economic Growth*. 2004. Vol. 9. P. 271–303. DOI: <https://doi.org/10.1023/B:JOEG.0000038933.16398.ed>
12. Green growth and sustainable development. *OECD*. URL: <https://www.oecd.org/greengrowth/>
13. Green Growth Index: Introduction. *GGGI*. URL: <https://greengrowthindex.gggi.org/introduction/>

14. Hausmann R., Espinoza L., Santos M. A. The Low Productivity Trap: Chiapas Growth Diagnostics. *CID Working Paper*. 2015. No. 304. P. 60–62. URL: https://growthlab.hks.harvard.edu/files/growthlab/files/chiapas_diagnostics_cidwp304_english.pdf
15. Ianchovichina E., Lundstrom S. Inclusive Growth Analytics: Framework and Application. *The World Bank Policy Research Working Paper*. 2009. WPS 4851. P. 21–37. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/771771468180864543>
16. Inclusive Green Growth. The Pathway to Sustainable Development. The World Bank, 2012. DOI: 10.1596/978-0-8213-9551-6
17. All on Board. Making Inclusive Growth Happen. OECD Library, 2015. 200 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2015/05/all-on-board_g1g46adc/9789264218512-en.pdf
18. Pearce D. W., Markandya A., Barbier E. Blueprint for a Green Economy. London : Earthscan Publications Ltd, 1989. 192 p
19. Report of the Ministerial Conference on environment and development in Asia and the Pacific, 2005. ESCAP. URL: <https://www.unescap.org/sites/default/files/1.%20Report%20of%20the%20Ministerial%20Conference%20on%20Environment%20and%20Development%20in%20Asia%20and%20the%20Pacific%2C%202005.pdf>
20. Research for Sustainability. Fona. URL: <https://www.fona.de/en>
21. The Inclusive Development Index 2018. *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-inclusive-development-index-2018/>
22. The Inclusive Growth and Development Report 2015. *World Economic Forum*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth.pdf
23. Inclusive Growth. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications/inclusive-growth_5jrqpjxjqhg4-en.html
24. Why does green economy matter? UNEP. URL: <https://www.unep.org/explore-topics/green-economy/why-does-green-economy-matter>
25. World Development Indicators. The World Bank. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
- Climate Change 2024: Synthesis Report. (2024). IPCC. <https://www.ipcc.ch/2024/>
- Dovhal, O. A. (2025). Ekonomichna polityka perekhodu do zelenoi ekonomiky v umovakh tsyfrovizatsii. *Ekonomichnyi prostir*, (199), 26–31. <https://doi.org/10.30838/EP.199.26-31>
- Dollar, D., & Kraay, A. (2002). Growth is good for the poor. *Journal of Economic Growth*, 7, 195–225. <https://doi.org/10.1023/A:1020139631000>
- Explore green growth. Green Policy Platform. <https://www.greengrowthknowledge.org/page/explore-green-growth>
- Glaeser, E. L., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2004). Do institutions cause growth? *Journal of Economic Growth*, 9, 271–303. <https://doi.org/10.1023/B:JOEG.0000038933.16398.ed>
- Green growth and sustainable development. OECD. <https://www.oecd.org/greengrowth/>
- Green Growth Index: Introduction. GGGI. <https://greengrowthindex.gggi.org/introduction/>
- Hausmann, R., Espinoza, L., & Santos, M. A. (2015). *The low productivity trap: Chiapas growth diagnostics* (CID Working Paper No. 304, pp. 60–62). https://growthlab.hks.harvard.edu/files/growthlab/files/chiapas_diagnostics_cidwp304_english.pdf
- Ianchovichina, E., & Lundstrom, S. (2009). *Inclusive growth analytics: Framework and application* (World Bank Policy Research Working Paper No. 4851, pp. 21–37). <http://documents.worldbank.org/curated/en/771771468180864543>
- Inclusive green growth. The pathway to sustainable development. (2012). The World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-9551-6>
- Inclusive Growth. OECD. https://www.oecd.org/en/publications/inclusive-growth_5jrqpjxjqhg4-en.html
- Kalnichenko, L. L. (Ed.). (2018). *Zelena ekonomika yak zaporuka staloho rozvytku*. In O. S. Makovoz, Yevropeyskyi vektor modernizatsii ekonomiky: kreatyvnyist, prozorist ta stalyy rozvytok (pp. 159–168). Kharkiv: FOP Panov A. M. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1a47793a-f6ba-40b7-8087-cbd96419aba1/content>
- Marchenko, O. I., & Mamalyha, V. O. (2019). Zelena ekonomika: teoretychni aspekty. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, (6), 535–541. <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/2674/1/Marchenko.pdf>
- Miroshnychenko, V. V., & Tyorlo, V. O. (2018). Problemy stanovlennia "zelenoi" ekonomiky v Ukraini. *Naukovi zapysky NaUKMA. Seriya "Ekonomichni nauky"*, 3(1), 83–88. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f11c654-cdb5-49af-a80b-5b86618027f6/content>
- Pearce, D. W., Markandya, A., & Barbier, E. (1989). *Blueprint for a green economy*. London: Earthscan Publications Ltd.
- Report of the Ministerial Conference on Environment and Development in Asia and the Pacific, 2005.

REFERENCES

All on Board. Making Inclusive Growth Happen. (2015). OECD Library. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2015/05/all-on-board_g1g46adc/9789264218512-en.pdf

Anand, R., Mishra, S., & Peiris, S. J. (2013). *Inclusive growth: Measurement and determinants*. IMF Working Paper, 13(135), 1–26. <https://doi.org/10.5089/9781484323212.001>

Climate Change 2023: Synthesis Report. (2023). IPCC. https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_FullVolume.pdf

Climate Change 2024: Synthesis Report. (2024). IPCC. <https://www.ipcc.ch/2024/>

Dovhal, O. A. (2025). Ekonomichna polityka perekhodu do zelenoi ekonomiky v umovakh tsyfrovizatsii. *Ekonomichnyi prostir*, (199), 26–31. <https://doi.org/10.30838/EP.199.26-31>

Dollar, D., & Kraay, A. (2002). Growth is good for the poor. *Journal of Economic Growth*, 7, 195–225. <https://doi.org/10.1023/A:1020139631000>

Explore green growth. Green Policy Platform. <https://www.greengrowthknowledge.org/page/explore-green-growth>

Glaeser, E. L., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2004). Do institutions cause growth? *Journal of Economic Growth*, 9, 271–303. <https://doi.org/10.1023/B:JOEG.0000038933.16398.ed>

Green growth and sustainable development. OECD. <https://www.oecd.org/greengrowth/>

Green Growth Index: Introduction. GGGI. <https://greengrowthindex.gggi.org/introduction/>

Hausmann, R., Espinoza, L., & Santos, M. A. (2015). *The low productivity trap: Chiapas growth diagnostics* (CID Working Paper No. 304, pp. 60–62). https://growthlab.hks.harvard.edu/files/growthlab/files/chiapas_diagnostics_cidwp304_english.pdf

Ianchovichina, E., & Lundstrom, S. (2009). *Inclusive growth analytics: Framework and application* (World Bank Policy Research Working Paper No. 4851, pp. 21–37). <http://documents.worldbank.org/curated/en/771771468180864543>

Inclusive green growth. The pathway to sustainable development. (2012). The World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-9551-6>

Inclusive Growth. OECD. https://www.oecd.org/en/publications/inclusive-growth_5jrqpjxjqhg4-en.html

Kalnichenko, L. L. (Ed.). (2018). *Zelena ekonomika yak zaporuka staloho rozvytku*. In O. S. Makovoz, Yevropeyskyi vektor modernizatsii ekonomiky: kreatyvnyist, prozorist ta stalyy rozvytok (pp. 159–168). Kharkiv: FOP Panov A. M. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1a47793a-f6ba-40b7-8087-cbd96419aba1/content>

Marchenko, O. I., & Mamalyha, V. O. (2019). Zelena ekonomika: teoretychni aspekty. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, (6), 535–541. <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/2674/1/Marchenko.pdf>

Miroshnychenko, V. V., & Tyorlo, V. O. (2018). Problemy stanovlennia "zelenoi" ekonomiky v Ukraini. *Naukovi zapysky NaUKMA. Seriya "Ekonomichni nauky"*, 3(1), 83–88. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f11c654-cdb5-49af-a80b-5b86618027f6/content>

Pearce, D. W., Markandya, A., & Barbier, E. (1989). *Blueprint for a green economy*. London: Earthscan Publications Ltd.

Report of the Ministerial Conference on Environment and Development in Asia and the Pacific, 2005.

ESCAP. <https://www.unescap.org/sites/default/files/1.%20Report%20of%20the%20Ministerial%20Conference%20on%20Environment%20and%20Development%20in%20Asia%20and%20the%20Pacific%2C%202005.pdf>
Research for sustainability. FONA. <https://www.fona.de/en>
The Growth Report: Strategies for sustained growth and inclusive development. (2008). The World Bank. Commission on Growth and Development. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/df194a38-cb6f-5553-8fd8-e48a8a7c9574/content>

The Inclusive Development Index 2018. (2018). World Economic Forum. <https://www.weforum.org/publications/the-inclusive-development-index-2018/>
The Inclusive Growth and Development Report 2015. (2015). World Economic Forum. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth.pdf
Why does green economy matter? UNEP. <https://www.unep.org/explore-topics/green-economy/why-does-green-economy-matter>
World Development Indicators. The World Bank. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

УДК 336.225:502.131.1(100)

JEL Classification: H23; M14; Q56; Q58

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-4-50-57>

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ESG-ПОЛІТИКИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

© 2025 МАКСИМЕНКО А. В.

УДК 336.225:502.131.1(100)

JEL Classification: H23; M14; Q56; Q58

Максименко А. В. Екологічне оподаткування як інструмент реалізації ESG-політики в умовах сталого розвитку

У статті розглядається екологічне оподаткування як інструмент державного регулювання сталого розвитку в контексті впровадження принципів ESG (екологічного, соціального та корпоративного управління). Аналізується посилення ролі фіскальних механізмів у відповідь на сучасні кліматичні виклики, що потребують трансформації податкової політики в напрямі її екологізації. Автор звертає увагу на необхідність інтеграції екологічних, соціальних і економічних чинників у формуванні податкових стратегій, спрямованих на стимулювання екологічно відповідальної поведінки суб'єктів господарювання. Дослідження охоплює міжнародний досвід запровадження вуглецевих податків, фіскальних пільг для зелених інвестицій, податкових кредитів та преференцій, що підтримують реалізацію корпоративних ESG-стратегій. Розглядаються приклади з Європейського Союзу, Канади, Сінгапуру, Чилі та Африки, що дозволяють ідентифікувати загальні підходи до впровадження податкових інновацій та оцінити їх ефективність у досягненні екологічних і соціальних цілей. У роботі також акцентується увага на соціальних аспектах екологічного оподаткування, зокрема на ризиках регресивного впливу на домогосподарства з низькими доходами та важливості компенсаційних механізмів, як-от кліматичні дивіденди. Значну увагу приділено інституційним умовам впровадження податкових змін, зокрема якості адміністрування, цифровій інфраструктурі, прозорості розподілу надходжень та комунікації з громадськістю. Стаття охоплює різноманітні напрями застосування екологічного оподаткування, включно з його зв'язком із зеленою трансформацією енергетики, розвитком низьковуглецевих технологій та модернізацією промисловості. Підкреслюється потреба в узгодженні податкової, кліматичної та соціальної політики задля забезпечення ефективного та справедливого переходу до сталої економіки.

Ключові слова: екологічне оподаткування, вуглецевий податок, ESG, податкова політика, податкові стимули, кліматичні ініціативи, сталий розвиток, фіскальні інструменти.

Бібл.: 17.

Максименко Анна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародного обліку і аудиту, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: maksymenko.anna@kneu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7122-0332>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/M-1856-2018>

Scopus Author ID: 1607198412811